ION VATAMANU: POEZIA CA EXPERIENȚĂ ȘI EXPERIMENT

Doctor habilitat în filologie, profesor universitar **Alexandru BURLACU**
Institutul de Filologie al AȘM

ION VATAMANU: POETRY AS EXPERIENCE AND TEST

Summary. This article analyzes the poetics of Ion Vatamanu, a significant poet in the area between the Prut and Nistru rivers, in the '60–'80s of the 20th century. There are envisaged definitory aspects of innovative poetics having a complicated path with some hesitation in the assimilation of the Whitman model, at the beginning of the track, hesitations between transitive and reflexive language, between prosaism, gigantism, free verse, and "the sweet classical style", the imaginary collective sixties. The metonymy and the emblematic symbol are replaced by the haunting metaphor, which evolves into a system of metaphors, heralding a personal poetic myth, later escalating into a transparent symbolism from the poetry of the national sentiment. Poetics is in direct ratio with the elusive or subversive background of modernist or traditionalist poems, the speech alternating between serious and ironic rhetoric, intimate lyrics and poem with a ballad kernel.

Keywords: eclectic poetics, neo-modernist remake, biographism, prosaism, fragmentarism, linguistic poetry, ballad, militancy'.

Rezumat. În acest articol este analizată poetica lui Ion Vatamanu, un poet important, în spațiul dintre Prut și Nistru, în anii '60 –'80 ai secolului al XX-lea. Sunt luate în discuție aspecte definitorii ale poeticei novatoare având un traiect complicat cu unele ezitări în asimilarea modelului Whitman, la început de cale, șovăieli între limbajul tranzitiv și limbajul reflexiv, între prozaism, gigantism, versul liber și „dulcele stil clasic", imaginarul colectiv al șaizeciștilor. Metonimia, simbolul emblematic sunt substituite de metafora obsedantă care evoluează într-un sistem de metafore, prefigurând un mit poetic personal, ca apoi să degenereze în simbolistica transparentă din poezia sentimentului național. Poetica e în raport direct cu fondul evaziv sau subversiv al poemelor de factură modernistă sau tradiționalistă, discursul alternând între retorica gravă și ironică, lirica intimă și poemul cu nucleu baladesc.

Cuvinte-cheie: poetică eclectică, remake neomodernist, biografism, fragmentarism, prozaism, poezie lingvistică, baladesc, militantism.

În folclorul jucăuș al colegilor de breaslă poetul și chimistul Ion Vatamanu trecea drept „cel mai mare chimist între poeți și cel mai mare poet între chimiști". Deseori, în glumițele, intrigile sau cancanurile pe seama confraților de condei se afirmau adevăruri irecuzabile, iar în afecțiunea pentru scriitura lui se etala o intuiție exactă a riscurilor experimentelor poetice, răsunătoare și oarecum șocante, la timpul lor, deosebit de curajoase pentru mentalitatea conservatoare a plaiului mioritic. Pe parcursul anilor, poetul a probat variate formule post-romantice, încercând, din „garderoba literaturii", vestimentații, de diferite mode. În contextul anilor 1960–1980, poezia lui, cu largi deschideri intertextuale, e concepută ca un dialog de creație, cu replici și trimiteri subtile la calapoadele pășuniste, tradiționaliste, centrate pe biografism, un trend al poeziei postmoderniste de azi, dar, de fapt, o variantă de *remake* neomodernist.

Ion Vatamanu își caută modelele în poezia de peste ocean. Elementele structurii whitmaniene sunt la vedere în poeme ca acesta: „Soarele-i răsturnat pe masa mea/ Din ceaunul cerului/ ca o mămăligă./ Eu îl împart./ Soarele se taie greu./ (…) În jurul mesei mele stau copiii./ Vor copiii soare,/ Vor copiii pământ (…)/ Vor copiii planetei,/ Azi,/ În amiaza veacului XX,/ Soare…/ Eu trebuie să împart soarele în părți egale./ Eu împart soarele" (*Soarele*). Zborul în cosmos îi modelează imaginarul, stimulând viziunea planetară, vitalismul, gigantismul. Simptomatice pentru acest mod de a tematiza elanul romantic sunt și titlurile plachetelor *Chemarea stelelor* (1962) de Emil Loteanu, *Zborul semințelor* (1962) de Gheorghe Vodă, *Nopți albastre* (1962) de Anatol Codru. Viața are semnele definitorii ale ascensiunii romantice: „Acum,/ Când pământul s-acoperă/ De zări proaspete,/ Ies la marginea lui/ Și mă uit cum te trezești/ Odată cu lumina,/ Odată cu Omul./ Acum,/ Când te văd așa de-aproape de mine,/ Amândoi pășind pe drumuri verticale…" (*Viață*).

Chiar dacă se confesează nonșalant că adoptă formele poeziei reformatoare: „Îi port în buzunar/ Pe Whitman, pe Maiakovski" (*Monolog*), critica, împovărată de dogmele sociologist-vulgare, nu întârzie să-l taxeze, între altele, de păcatul de a fi „pacifist": „Tendința e limpede și nobilă, numai că lipsește grăuntele

BDD-A29256 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:18 UTC)

concretizării din ea. Poezia pune o problemă politică și cere, prin urmare, o directă interpretare politică. Există imperialismul, există forțe antagoniste, care nu se pot înfrăți. Iată de ce noi chemăm la lupta pentru pace și libertate, la lupta pentru om. Dar nu înălțăm naive predici creștinești. Se vede că, voind a evita șablonul și potecile bătătorite, poetul ia drept revelații alte șabloane, din arsenalul iluziilor pacifiste"[1, p. 241]. Mai târziu, poetul, polemizând cu mentorii de gardă, care i-au supravegheat poemele, își va ironiza trecutul artistic, însă fără să revină, în mod decisiv, la formula care, la începutul carierei de creație, l-a consacrat și singularizat:

„Am însușit știință, estetică, filozofie,
istorie, poetică,
de pe poziția de clasă a Poeziei,
ca să scriu științific, estetic,
filozofic, istoric, poetic,
eu, țăranul,
feciorul Mărioarei și-al lui Ionică."
(Autobiografică)

Placheta de debut *Primii fulgi* (1962), cum observa Nicolai Costenco, transfigurează o biografie obișnuită: „Ion Vatamanu se exprimă în limitele unei biografii" [2, p. 2]. E adevărat, experiența de viață, deloc excepțională, cuprinde decupări din „amintirile din copilărie": „Încă demult/ Desenam cu unghia/ Portrete de cai și mâțe/ Pe huma sobei…/ Visele ca o luntre,/ Mă duceau/ În larguri/ Departe…/ La focul din sobă,/ Ce-ndoia vreascuri uscate,/ Stăteam până-n noaptea târzie…/ Și cine și-a atins amnarul/ De inima mea,/ De sar scânteile cântului?/ Poate mama cu pieptul ei alb,/ Și serile cu scrâșnet de cumpene?/ Ori poate că m-am născut primăvara/ Odată cu florile/ Și-am vrut să le iau nectarul,/ Ca albinele?/ Ori fiindcă am auzit izvoarele,/ Cântul păsărilor pe crengi îmbobocite/ Și inima a vrut să cânte?/ Ori că arde-n sufletul meu/ Focul zărilor noi" (*Amintire*). Poemele „autobiografice", de aici încolo, oferă lecturi selective ale propriului trecut văzut cu prospețime, dar nelipsite uneori de solemnitatea exaltată în dauna intimității firești.

Mama, care îi veghează destinul ca o icoană vie, îi luminează/ înnobilează viața, destinul: „Dă-mi cuvintele tale/ Și inima,/ Și gândul,/ Și-acele mâini/ Blânde,/ Care nicicând nu mai știu/ Hodina./ Dă-mi văzduhul,/ Ce-l respiri/ Și zările,/ Și-acea licărire/ A lacrimilor tale./ Dă-mi obrajii tăi/ Să-i dau depărtărilor/ Și nopțile tale fără/ Somn,/ Și buzele,/ Pe care hodinesc/ Vorbele grijii și-ale poveților./ Rătăcite din ninsoarea/ Pletelor tale./ Dă-mi sămânța răbdării,/ O singură fărâmă,/ Ca-n zeci de felinare/ Pe drumul acesta/ Lung/ S-aprind și-a mea/ Lumină" (*Mamei*). Într-o destăinuire din revista „Literatura și Arta", reluată în volumul *Iubirea până la capăt. Omagiu lui Ion Vatamanu*, mama poetului avea să-și amintească scene de groază prin care a trecut: „Anul era 1937, vara era de prășit. Îl luam pe Ion în brațe și mergeam la ogor, îi făceam umbră cu trei bețe, îl adormeam și așa lucram" [3, p. 133].

Biografia, schițată în notații fugare, e specifică pentru „copiii anilor treizeci", în numele cărora poetul se exprimă clar și nepretențios: „Leagănul meu/ Era un burnuz/ Ori un suman aspru/ Și vechi./ Leagănul meu –/ Era pământul ogoarelor neprășite,/ Iar maica mea/ Soarele ce mă dezmierda/ Și mă adormea./ Sările, mă găseau/ În tufișurile dese/ Cu pumnii afundați/ În țărâna moale". Într-o zi descoperă „Că-n lume sunt pantaloni,/ Ce-i poți încinge/ Cu o ață de cânepă…" (*Flutur cu tulpanul anilor*). Mai apoi (în costumul lui taică-său, fapt rememorat de maică-sa) lumea e văzută cu ochii fiului orășenizat (*Orașului meu*, *Vitrinele orașului*, *Universitate*), dar care nu-și reneagă rădăcinile (*Cetatea Hotin*, *Drumul meu*, *Băiatul și muntele*). Confesiunile-i sunt un fel de antidot împotriva uitării, dar care, în virtutea înghețului „dezghețului hrușciovian", vor fi selectate/ livrate cenzurat.

Privită din perspectiva zilei de azi, literatura din anii 1960–1980 prezintă interes major prin caracterul ei evaziv sau disident. „Literatura de sertar" a fost, la noi, un fenomen aproape inexistent. Așa-zisa „rezistență prin cultură", cu implicări oportuniste și contradicții derutante, a avut consecințe nefaste în regăsirea, în imaginar, a paradisului pierdut. Experimentele formale acum lasă senzația de actualitate inactuală. Puțini, foarte puțini, sunt scriitori care au experimentat cu adevărat sondarea pe fondul uman. Ion Vatamanu are câteva poeme, nu multe, care, prin „portretul trăirilor", trimit la esențe ontologice bine ascunse de ochiul cenzurii. Mihai Cimpoi fixează exact fenomenul căutării și regăsirii scriptice, susținând că poezia lui Vatamanu e pusă programatic sub semnul „fisurii ontologice": poetul „(…) a fost, în 1944, martorul unui act surprinzător: apariția frontierei chiar în grădina casei părintești. Sârma ghimpată produce o ruptură în ființa lui, care va tânji mereu după întreg, după deplinătate. Poezia lui stă, la propriu și la figurat, sub semnul refuzului frontierei. Fisura produsă în sufletul copilului devine, în poetica lui Vatamanu, o fisură ontologică. Poemul de mari proporții *Pasărea Eu* aduce în prim-plan sugestia unei amare rupturi sufletești, în care coexistă „pasărea venirii" și „pasărea plecării", fel de a spune că viața și moartea își dau mâna, polarizând ființa poetului. Motivul mioritic al predestinării se infiltrează în poezie" [4, p. 193].

BDD-A29256 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:18 UTC)

Libertatea bine temperată în vers, cultul pentru limbajul firesc, colocvial, ambiția rupturii cu convențiile poeziei clasicizante definesc poemele din volumele *Monologuri* (1964), *La mijlocul ierbii* (1967), simptomatice pentru modul personalizat, formal, de a concepe și a scrie poezie. El nu vrea să scape nimic din ceea ce există și se întâmplă sau va exista și se va întâmpla. Pentru imaginarul său totul e la fel de important ca în dialectica vieții. Două atitudini se pot defini în relațiile poetului cu lumea și cu scrisul: una de afirmare și alta de negare în exprimarea adevărului poetic: ce-i „scris cu brațul stâng" (o sugestie arghezi-ană care nu poate fi tăgăduită, dar nici absolutizată) e șters cu „cela drept":

„Am scris și-am șters,
Văzui că ies din univers.
Am șters în textul unor flori,
Mi-era teamă de culori.
Zării copacul,
El purta frunzișul pe pământ
Și-am vrut să-i spun ceva,
De gură-mi se izbi un vânt.
Erau prea multe clopote-n mine,
L-am ales pe cel, care suna mai bine.
Și înțelegând cu greu,
Pe care să-l îndemn,
Îmbătrâni pădurea-mi,
Se prefăcu în lemn.
Și mă sileam să-mi pun semnătura!
Și-mi mușcam buzele,
Și mă durea gura,
Și cuvintele veneau încet –
Ce-am scris cu brațul stâng,
Am șters cu cela drept".

**** [Am scris și-am șters]*

Ideile despre poezia sa, sugerate de Ion Vatamanu, sunt transparente: în lupta cu cenzorul interior, ele exprimă, înainte de toate, dreptul de a afirma adevărul, dar, în linia confruntărilor dintre cuvânt și realitate, el ajunge la poezia marcată de ezitări programatice. Curajul renovărilor se temperează în *Liniștea cuvintelor* (1971). Fluctuațiile variază, pe de o parte, între limbajul tranzitiv și limbajul reflexiv, între prozaism, gigantism, versul liber și „dulcele stil clasic", pe de altă parte. În definitiv, aceste indecizii conduc la o poetică eclectică, determinate nu numai de cursul descurajant al evenimentelor cotidiene, dar și de „gândirea captivă" a așa-zisei epoci a stagnării, refractate în modalitățile și formulele poetice: metonimia, simbolul emblematic sunt substituite de metafora obsedantă care evoluează într-un sistem de metafore, prefigurând un mit poetic personal, ca apoi să degenereze în simbolistica transparentă din poezia sentimentului național. De aici înainte, poezia lui se înscrie perfect în evoluția fenomenului șaizecist, în imaginarul colectiv al generației lui Grigore Vieru.

Deosebit de prețioase sunt observațiile lui M. Cimpoi care subliniază: „Ca orice poet basarabean, Ion Vatamanu este modelat de matricea stilistică a satului în care s-a născut – blagian – veșnicia. Sentimentul plaiului, care apare ca o «grădină aleasă…», generează o sinteză a liricului și epicului, a baladescului și imnicului, a reacției publicistice imediate și a reflecției sentimentalo-existențiale. Nu lipsesc accentele neopașoptiste, atitudinile patetice de promovare a idealurilor naționale. În volumul *Atât de mult al pământului* poetul este mai cu seamă un tribun, un purtător de voce al renașterii basarabenilor sub semnul revenirii la matca firească a tradiției, limbii, valorilor clasice. *Unire, moldoveni!, Ce vor scriitorii?, Matern la Bucovina* și altele sunt poezii care au înfiorat mulțimile în anii de cotitură 1987–1991. E căutată fervent și noutatea senzațională, racordată – firește – la cea de substanță. Poetul călătorește dintr-o formulă în alta, dintr-un protest programatic în altul" [4, p. 193-194].

Poetica lui e în raport direct cu fondul evaziv sau subversiv al poemelor de factură modernistă sau tradiționalistă, discursul alternând între retorica gravă și ironică, lirica intimă și poemul cu nucleu baladesc. În interiorul poeziei se produc metamorfoze la nivel de substanță și temperament, percepție și stilistică. Viziunea litotică ia locul celei hiperbolice, intimitatea e la ea acasă: „Este o viață a mea,/ O căsuță de melc/ La mijlocul ierbii…/ Ce știu eu/ De căsuța de melc/ De la mijlocul ierbii?/ Poate nu totdeauna are căsuța/ Lumină și pâine,/ O cană de apă,/ O bucată de dragoste…/ Poate…/ Ce știu eu despre căsuța de melc/ De la mijlocul ierbii?/ Poate trecu pe acolo/ Ast-noapte-o mașină,/ Poate o strivi de acum…/ Poate trecu pe acolo/ O cizmă ast-noapte,/ Poate o strivi de acum!/ Poate…/ Poate e-ntreagă/ Căsuța de melc/ De la mijlocul ierbii./ Să bat la geamul ei?/ Să bat la ușa ei?/ Dar are ea ușă,/ Căsuța de melc/ De la mijlocul ierbii,/ Oare lasă ea/ Pe cineva/ Sub tavanul ei firesc/ Să intre,/ Mare și greoi,/ Neîndemânatic,/ Cu iz de acreală pe buze?/ Oare lasă ea pe cineva să intre?/ Căsuța mea de melc/ De la mijlocul ierbii…" (*La mijlocul ierbii*). Căsuța de melc la mijlocul ierbii devine mai mult un pretext pentru a accentua dreptul la autenticitate, intimitate, la cotidianul obișnuit, iar în plan artistic, o replică la grandilocvența și excepționalul din poezia elanului romantic de la începutul anilor 1960. Se creează o nouă atmosferă și omul, altădată atât de descătușat, trece acum prin experiențe chinuitoare, trăite „pe jumătate":

BDD-A29256 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:18 UTC)

„Ba niște nopți prea scurte de durată.
Ba nicăieri și niciodată.
Ba niște voci de soc.
Ba o îndrăzneală de boboc.
Ba niște vechi fățpuri prietenești.
Ba fețele întoarse în altă parte.
Ba privirile lor sparte.
Ba rămân aici până mâine.
Ba le gonesc de lângă mine.
Ba ești a mea, frumoasa mea.
Ba ce e al meu nu e cu mine.
Ba straniu le petrec pe toate.
Ba le trăiesc pe jumătate.
Ba n-am ars până la zgură.
Ba n-am iubit până la urmă.
Ba n-am știut, că toreadorii mint.
Ba am căzut cu fruntea de pământ.

Petrec încă o sară
Pe țărmul lunecos
De călimară…"
*** ***[Ba niște nopți prea scurte de durată]*.**

La urma urmelor, frământat de supliciul confruntărilor dintre esențe și aparențe, poetul are conștiința perisabilității scrisului și înclină către tot ce e necontrafăcut, către iubirea până la capăt. Lumea exteriorizată, altădată, acum este interiorizată, poezia, tot mai autoreferențială: „Mă lupt mereu cu acest dușman al meu/ Că sunt forțat să-l pun,/ Când alții mi-l propun./ Și vreau să mă despart de el,/ Să-l pierd pe undeva –/ Punctu-i slăbiciunea mea./ Și vreau să fac din el/ Un spațiu mare,/ Dar punctul nu se lasă –/E mai tare./ Doar una îmi rămâne,/ Îl mut din loc în loc/ Tot mai departe,/ Mă mișc încet,/ Ca o furnică,/ Cu punctul greu în spate" *** [*Mă lupt mereu cu acest dușman al meu*].

Intuițiile sunt revelatorii pentru starea de suflet, mai exact, pentru adevărul sufletului, pentru că poetul, într-adevăr, „vede cu inima". Trecut prin intemperiile istoriei, omul în poezia lui e ipostaziat, în funcție de concretul existenței, în metamorfoze, în general, bine cunoscute, între care dominante rămân *frunza* și *pasărea*, iar deschiderea poetului spre experiment și experiență personală rămâne fundamentală pe tot parcursul vieții.

Cu volumele *Ora păsării* (1974) și *De ziua frunzei* (1977) Ion Vatamanu, care sfida canoanele poeziei tradiționaliste, se apropie de poezia maximalismului etic, de poezia cantabilă:

„E ora, iubito, e ora să cânt,
Să chem în pădure păsările toate.
Te uită: răsare pe cer un cuvânt
Și inima-n tremure bate…

E ora, iubito, e ora de rugă,
În templul senin, la făclie.
Te uită: cuvântul în suflet se urcă,
În frunză – o clipă târzie…

E ora, iubito, e ora să cânt
În flaut adormitele zări.
Te uită: poetul moare în cuvânt,
Iar cuvântul naște cântări."
(*Ora păsării*)

După mult „disputatul" poem *Basmaua*, poetul recurge la alte cântări, pline, după moda timpului, de fast și gesturi ceremonioase. Din păcate, locul memoriei ancestrale a moștenirii străbunilor îl iau formele convenționale și idealizate ale unei genealogii mitice, de fapt, a unei genealogii fără genealogie: „Ai auzit de tatăl meu, de mama și de mine?/ Noi din strămoși venim albine./ Pământu-i floarea noastră dulce,/ Nectarul lui ne e destinul,/ Deșertul și deplinul,/ Cocoara ce ne duce…" (*Genealogie*). Biografismul îmbracă forme poetice, aproape stânjenitoare prin candoarea, ingenuitatea de rob al pământului, harnic ca o albină.

Poetul predicator devine un fel de cenzor moral al lumii în care trăiește: „Să te topești în floare,/ Ca focul în făclii./ Să vezi un nesfârșit/ Al soarelui din vii.// Să te renască steaua,/ Ce peste plai tot arde./ Să știi că graiul tău/ Suna-va-n miriade.// Mereu cu-același dor,/ Că vor chema copiii/ Să semene la chip/ Cu-aceste verzi câmpii.// Mereu cu-aceeași sete/ Că ne-o primi pământul,/ Prin rădăcini adânce/ Să ne unească gândul.// Să știi, să ai credință/ Și-n cântec s-o sădești,/ Pământul meu, nainte,/ Tu tot mai veșnic ești" (*Credință*). Credința în virtuțile purificatoare ale „gurii de rai" nu este altceva decât o colecție de locuri comune în poetizarea realității, a cultului ușor ambiguu al rădăcinii, graiului, pământului. Unirea se face în gând, în poezia personalizată: „Tu – o frunză,/ Eu – o frunză./ Două frunze/ Împreună,/ Când s-adună,/ Știi ce fac?/ – Un copac./ Ție ți-i drag,/ Mie mi-i drag…// Un copac/ Cu alt copac,/ Împreună,/ Când s-adună,/ Știi ce fac?/ – Un meleag.// Tu – un bulgăr,/ Eu – un bulgăr,/ Iar doi bulgări/ De țărână/ Împreună,/ Când s-adună,/ Știi ce sunt?/ – Un pământ.// Ție ți-i drag,/ Mie mi-i drag…/ Frunza cea de pe copac,/ Pomul cel de pe meleag,/ Frunza cântă pe copac,/ Iar copacul – pe meleag,/ Iar noi doi, în umbra lui,/ Îi cântăm pământului:/ Mie mi-i drag,/ Ție ți-i drag…" (*Ideal. Pentru Ion Druță*").

Mai cu seamă „frunza" și „pasărea", dar și alte imagini puternice și grupuri imagistice obsedante în poezia lui Vatamanu i-au grefat personalitatea inconștientă, i-au dat anvergură de sistem poetic, de mit personal:

BDD-A29256 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:18 UTC)

„Și-am zis frunză – un cuvânt,/ Da-n cuvânt – întreg pământ,/ Tot purtând și legănând/ Alte frunze de cuvânt.// Și-am zis frunză de născare,/ Și-am pus frunză-n scăldătoare,/ Și-am scăldat în scăldătoare/ Cu o frunză un om mare.// Și-am zis frunză de iubire,/ De mireasă și de mire,/ Dar în frunză – logodire,/ În logodnă – înnemuire.// Și-am zis frunză de-a trăi/ Visu-n noapte, munca-n zi,/ De-a-nverzi și-a veștezi/ Pe un deal de a doua zi.// Și-am zis frunză de-adormit,/ Frunză de pământ iubit,/ Ce prin soare te-a rotit,/ Te-a urcat, te-a pogorât.//Și-am zis frunză-colindare,/ Din cântare în cântare/ Tot o frunză călătoare –/ Frunză verde de nu moare…" (*Și-am zis frunză*).

„Frunza" și „pasărea" sunt identificate cu destinul omului, „una simbolizând statornicia sufletească, spirituală, cealaltă – cântecul, zborul liber al său. Iar întregul act liric al poetului, notează Grigore Vieru, nu este altceva decât expresia unei iubiri depline, până la capăt" [5, p. 6]. Iubirea până la capăt este energia cathartică, principiul diriguitor în cunoașterea de sine. Gr. Vieru nu e departe de adevăr. Firul cu această interpretare va fi înnodat în volumul omagial *Iubirea până la capăt* (2012), apărut cu ocazia a 75 de ani de la nașterea poetului, un florilegiu de eseuri, memorii, interviuri, dedicații poetice. Mihai Cimpoi, Ion Ciocanu, Arcadie Suceveanu, Adrian Dinu Rachieru, Theodor Codreanu, Ștefan Hostiuc descoperă un nou Vatamanu, accentuând fondul adevărat și viabil al poetului de la Costicenii Bucovinei. Demersul exegetic e reductibil la ideea exprimată de Ștefan Hostiuc: „… nu avem un singur stil Vatamanu, ci mai multe stiluri; altfel spus, un stil eclectic care pune în mare dificultate opinia critică. Și asta pentru că Vatamanu și-a construit opera amestecând mai multe proiecte, combinând mai multe concepte de poezie, mai multe paradigme literare" [3, p. 76].

Poetul inventează cuvinte, experimentează nichitastănescian poezia lingvistică, ludică, mai mult sau mai puțin reușit: „M-am însămânțat în poartă,/ M-am însecărit în câmp,/ Fiindcă nașterea-i o dată,/ Iarba-n văzduh suge timp.// M-am însămânțat în stâncă,/ M-am înstejărit în pleoapă,/ Căci nu ochiul o să plângă,/ Ci o luncă și o apă.// M-am înarțărat în lume,/ Miam înluncănit nuiaua/ Fiindcă-așa cerea un nume,/ Cât a fost pe țarină steaua" (*M-am însămânțat*).

Volumul *Iubire de tine* (1981), prin ciclul *Întoarcerea acasă și baladele satului de pe două margini de război*, prefigurează eposul din *Măslinul oglindit* (1983), o variantă cenzurată și desfigurată a volumului dat la cuțit *De pe două margini de război.* Baladă cu baladă se reconstituie eposul satului, având în centru pe mama Maria, Leonte Nicorici, cucoana Domnica, Simion Buzatu, evocări ale morții lui Iacob, a frumosului băiat al Mariei etc., etc. Ca într-un joc de puzzle se întregesc „peisajele cu flori de măzăriche", amintirile din copilărie cu locuri și personaje care mai de care, mai nesmerite, ciudate sau tragice. Scriitura amintește foarte mult de *La Lilieci* de Marin Sorescu.

Cu *Dimineața mărului* (1986) Vatamanu revine la instrumentele din „dimineața poeziei" sale, dar, vorba lui Arcadie Suceveanu, „pe o nouă spirală" [3, p. 58]. La sfârșit de carieră de creație, *ars poetica* sa e definită manierat printr-o serie de formule și ecuații dintre cele mai neașteptate și hazardate, e identificată și ipostaziată proteic în toate formele ei existențiale. Poezia e ființa vorbitoare care nu iartă simulacrul, e viziune a stărilor dilematice, e experiență și imaginație, imitație și inspirație: „Poezia – acest cal al stelelor noaptea./ Acest crai nou dimineața plecat,/ Aceastămplinire de suflet singur./ Această vină, acest vinovat.// Poezia – acest fulger pe vreme senină./ Această veșnică scânteiere./ Acest drum între mamă și prunc./ Această bucurie, această durere.// Poezie – acest sânge tânăr,/ Această inimă într-o oprire./ Acest bătrân, această mireasă./ Această nuntă fără de mire.// Poezia – acest șes cu stânci goale./ Acest munte, această mare./ Acest mut închis în cuvinte./ Această ființă vorbitoare.// Poezia – acest surghiun luminos./ Această beznă cu ochi de vis./ Această mulțime de lângă far/ Această smoală, acest cais.// Poezia e fără de-ntoarcere,/ Fiindcă ea însăși i-o cale, –/ Acest zeu nu iartă prefacerea,/ Iar pedepsele-i sunt epocale" (*Poezia*). Calea poeziei lui Vatamanu se încheie profetic cu *Atât de mult al pământului* (1990), ultimul volum apărut în timpul vieții, centrat pe structura whitmaniană, pe „poezia tranzitivă". Chiar dacă se întoarce la paradigma autoreferențială, Vatamanu nu se lasă de moda pentru poezia politică, militantă, cu mare ecou în epoca deșteptării conștiinței naționale.

BIBLIOGRAFIE

1. Lupan A. Talentele și adevărul. În: Scrieri, v. 3. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1973.

2. Vatamanu I. Primii fulgi. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1962.

3. Iubirea până la capăt. Omagiu lui Ion Vatamanu/ Coordonatori: Călina Trifan, Valeriu Nazar. Chișinău: Prut Internațional, 2012.

4. Cimpoi M. O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia. București: Editura Fundației Culturale Române, 2002.

5. Vieru Gr. Cine iubește până la capăt… În: Ion Vatamanu. De ziua frunzei. Chișinău: Literatura artistică, 1977.

BDD-A29256 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:18 UTC)